

inte till de vanligaste exemplen på människor, som uppenbart ha stått under skyddsänglarnas uppsikt, men Lot, Daniel, Jakob och Tobias höra däremot till de mest förekommande i dylika sammanhang. Av dessa är det väl i dag endast Jakob, som kan påräkna någon större popularitet, vilket troligen sammanhänger med undervisningen i söndagsskola och småskola. Det är då närmast fråga om änglastegen, möjligen även striden vid Jabboks vad.

Änglarna uppträda även som särskilda beskyddare och befrämjare av gudstjänsten. De bekymra sig mycket om prästerna. "Trogne herdar och lärare / Stadfästa the som pelare."¹⁶ Glädjen hos Guds änglar över en syndare, som omvänder sig och gör bättring, är ett kärt tema för många predikanter tiderna igenom.

När själen skiljes från detta livet, komma Guds änglar och föra henne hem "vthi Gudz hand". Uttrycket i Guds hand kan stundom ersättas med ytterst heterogena varianter på samma tema såsom i den himmelska brudsängen, härlighetens fröjdesal.¹⁷ Det är också rätt naturligt, när det talas om paradiset som målet för änglarnas resa med själen.¹⁸ Vidare ha vi Abrahams sköte och de himmelska ladorna.¹⁹

Den sista liknelsen anknyter till den eskatologiska slutversen av psalmen "Gud skapte englarnas natur".

När Christus i sin härlighet
Skal dömma werlden alla slätt
Tå fölia och Gudz englar med
The sambla in then ädla sädh
Gif oss o Gud at lefwa så
At englarna oss älska må
Och beskydda i alla tijd
Och föra oss till Herran blijd. Amen.

Bengt Wahlström.

Kyrklig skrud och prydnad 1955.

Medan kyrkobyggandet under 1955 i stort sett legat alldeles nere, ha ett flertal kyrkorestaureringar eller renoveringar genomförts i skilda delar av landet. I några fall ha i samband härmed antikvariska undersökningar av intresse utförts. Vi ha också exempel på kyrkorum, som under 1800-talets senare del eller under 1900-talets första decennium restaurerats och som nu undergått förnyelse. Av särskilt intresse är härvid konserveringen av medeltidsmålningar, som vid tidigare

¹⁶ B. Wahlström, Under änglarnas beskydd. E. Louis Backman, Den religiösa dansen. 1945, s. 33 f.

¹⁷ D. Lindquist, Studier i den svenska andaktslitteraturen under stormaktstidevarvet. 1939, s. 412. Joachim Lütkehan, Försmaken på Gudz godheet. 1662, s. II.

¹⁸ C. Fehrman, Diktaren och döden. 1952, s. 308.

¹⁹ Swedberg, Catechismi gudliga öfning. 1709, Tilskriff § 17. Dens., Gudz barnas heliga sabbats ro, I, s. 735 f.

restaureringar övermålat eller eljest undergått alltför hårdhänt behandling. I en tidigare redogörelse omnämndes några Upplandskyrkor, vilkas medeltidsmålningar genom de moderna konservatorernas förfinade metoder hade befriats från övermålnings och nu framträda i förnyat och tilltalande skick. Som exempel på ett sådant renoveringsföretag kan nämnas arbetena i Spånga medeltidskyrka i Stockholm. Här hade målningarna under en tidigare restaurering blivit högst ovarsamt behandlade men framträda nu åter i skickligt återställd gestalt. I andra hänseenden kan man ställa sig mer kritisk i fråga om vissa detaljer vid senare restaureringar. Hit hör modet att giva högaltaret formen av ett bordsaltare, vilket får anses som ett alltför starkt brott mot den medeltida sockenkyrkans tradition i vårt land.

Den kyrkliga konsten har behandlats i föredrag och diskussioner vid instruktionskurser och andra sammankomster på skilda platser i landet. Som tidigare har Riksförbundet Kristlig Konst härvid gjort högst beaktansvärda insatser. Sigtunastiftelsen fortsatte under året sina konferenser för präster, arkitekter och bildkonstnärer. De diskussioner, som härvid ägde rum, blevo av stort intresse i olika hänseenden. Icke minst visade de, hur svårt det alltjämt kan vara att bland utövande konstnärer vinna förståelse för kravet, att den kyrkliga konsten bör vara fast rotad i själva den kristna uppenbarelsen och bör ställas direkt i liturgiens tjänst. Dessbättre konstaterar man också vid dessa diskussioner, att det dock finns grupper av konstnärer, som förstå de konfessionella och liturgiska synpunkterna, men alltjämt finner man dessutom en mentalitet, präglad av uppenbart främlingskap för kristen tro, gudstjänst och tradition. Några högst karakteristiska inlägg vid Sigtunakonferensen förde till torgs en diffus religiositet av närmast panteistisk karaktär, vilken uppfattades som lämplig andlig grundval för ett kyrkligt konstskapande. I sin fruktan att konstnärligt bindas av kyrkans mångsekelgamla tradition, avvisar mången konstnär även själva den kristna tron och ställer sig utanför det kyrkliga gudstjänstlivet. På detta sätt menar man sig vara modern konstutövare och företrädare för en nyorientering på den eljest stagnerade sakralkonstens område. Här är otvivelaktigt ett högst allvarligt problem, som kyrkan måste giva akt på, då det gäller nybyggnader och nya kyrkoinredningar. Även om ingen stilriktning som sådan kan karakteriseras såsom kyrklig, finns det dock en viss anda, som man helst vill förknippa med kyrkorum och kyrkoskrud. Det finns faktiskt också vissa traditionsmoment, som det är all anledning att taga hänsyn till även vid nyskapande.

Efter arkitekttävlingen om småkyrkotyper har småkyrkoproblemet blivit föremål för studium. I Uppsala har en studiegrupp belyst ämnet från olika synpunkter och kommer även att fortsätta arbetet under instundande vårtermin. Frågan om småkyrkor är ju också högst aktuell på många håll i landet, där tätbefolkade bosättningsområden växa fram på långt avstånd från den gamla sockenkyrkan utan att något närbeläget gudstjänstrum finnes att tillgå. Teol. dokt. Per-Olof Sjögren har i sin bok *När församlingen växer*, delgivit sina erfarenheter av småkyrkoarbetet med utgångspunkt från Guldheden i Göteborg. Docent Berndt Gustafsson har i sin bok *Småkyrkorörelsen Dess historiska bakgrund*, givit en utomordentlig orientering av småkyrkorörelsen i Danmark och dess motsvarigheter i Sverige. Med hänsyn till svårigheterna att skapa kyrkorum i det nutida läget är det glädjande att överhuvud något alls kan åstadkommas på området. I ett av Stor-Stockholms nya bosättningsområden har under året ett slags kvarters-

kapell uppförts i ett av de omfattande byggnadskomplexen. Detta gäller Hässelby gård i Spånga församling, där Stockholms biskop under adventstiden kunde viga ett verkligt kyrkorum för områdets nybyggare. Problemet har dock också en annan sida. Frågan om nya kyrkobyggnader är icke endast en småkyrkofråga. I Stockholms ytterområden har ett flertal nya församlingar genom delning uppstått under de senaste åren, och på många håll är församlingsdelning en fråga, som står på dagordningen. Det får icke bli så att man i dessa församlingar för oöverskådlig framtid binder sig genom en mer eller mindre tillfällig småkyrkolösning. Här måste det bli fråga om verkliga församlingskyrkor. Talet om att "katedralernas" tid är förbi och att småkyrkan är framtidens lösen låter bestickande, men innebär en alltför grov förenkling av hela problemkomplexet. Det är icke alldeles utan, att man skulle vilja efterlysa en "storkyrkorörelse" också. Bilden av de jättehöga massorna av hyreshus, vid vilkas fot man ser en liten träbarack av något slags Notkirchen-karaktär med eller utan kors på gaveln eller taket får icke uppfattas som en symbol för kyrkans framtida ställning i storstädernas sekulariserade ytterområden eller i välfärdssamhället överhuvud. Har man i äldre tider med knappa villkor kunnat bygga verkliga kyrkor med monumental eller representativ prägel, borde detta vara möjligt i våra egna dagar.

Under året har ett förnämligt arbete på den kyrkliga skrudens område åstadkommits. På sin 60-årsdag mottog biskop John Cullberg i Västerås av stiftets prästerskap, församlingar och kyrkobröder en ny biskopskräkla. Den nya biskopsstaven är utförd i silversmide och har till upphovsman Lars Fleming på Atelier Borgila. Verket kan karakteriseras som ett i bästa mening modernt arbete på den kyrkliga traditionens grund.

Utöver de ovan nämnda böckerna böra två större under året utkomna arbeten nämnas, P. G. Hambergs *Tempelbygge för protestanter* och Göran Lindahls *Högkyrkligt, lågkyrkligt, frikyrkligt i svensk arkitektur 1800—1950*. Det sistnämnda arbetet är av särskilt intresse för oss genom sin teckning av 1800-talets skiftande andliga rörelser om deras samband med gudstjänstrummens och kyrkobyggnadernas arkitektoniska gestaltning. Här ha missionshusen och frikyrkokapellen veterligen för första gången gjorts till föremål för en verkligt arkitekturhistorisk behandling.

Ragnar Stenberg

Svenskt kyrkokörarbete 1955.

Kyrkokörernas arbete företer en mångskiftande bild. Och detta icke blott på ett avsnitt av deras arbete. Målet för detta är väl också ganska olikartat. Det finns fortfarande kyrkokörer, vilkas hela målsättning är att ge något konsertartat genom sina framträdanden. Och man skall icke helt förkasta detta, även om det vore en urartning, om denna tendens blev allmän. De stora verken från kyrkosångens guldålder skulle kanske bli ganska mycket förglömda, om icke dessa körer tog upp dem och framförde dem. Vad här i någon mån reageras mot är sådana företeelser, som visar att en kör helt går in för sådana framträdanden.